

Validation of the Evidentiary Power of the Confessions Presented in the Prosecution

Seyed Mohammad Mehdi Sadati^{1*}, Fazlollah Foroughi², Amin Jalili³

1. Assistant Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Science, Shiraz University, Shiraz, Iran.

*Corresponding Author: Email: mohamad.sadati@yahoo.com

2. Associate Professor, Department of Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Science, Shiraz University, Shiraz, Iran.

Email: foroughi@yahoo.com

3. M.A in Criminal Law and Criminology, Faculty of Law and Political Science, Shiraz University, Shiraz, Iran.

Email: jaliliamin1991@gmail.com

S.D.I.L.
The SD Institute of Law
Research & Study

Publisher:
Shahr-e- Danesh
Research And Study
Institute of Law

Article Type:
Original Research

DOI:
10.48300/jlr.2023.365179.2183

Received:
17 February 2023

Accepted:
20 May 2023

Published:
21 October 2024

A B S T R A C T

Confession is the nobler of reasons, the nobler of truth discoverers. Confession sometimes occurs before the judge in court and sometimes outside the court. The former is referred to as judicial confession and the latter as non-judicial confession. Regarding the basis of criminal sentences based on non-judicial confessions, when the confession is the only documentary evidence of the case, according to Note 2 of Article 119 of the Criminal Procedure Code and Note 2 of Article 218 of the Islamic Penal Code approved in 2013, the non-judicial confessions are not competent to prove in the case He knows the "reason". It seems that the criminal legislator, relying on evidence such as the narrations that tell about the necessity of confession before the judge, the lack of the place and audience for confession, i.e. the lack of the institution of the prosecution in the judicial cycle

Copyright & Creative Commons:

© The Author(s). 2021 Open Access. This article is licensed under a Creative Commons Attribution Non-Commercial License 4.0, which permits use, distribution and reproduction in any medium, provided the original work is properly cited. To view a copy of this licence, visit <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>.

of the Islamic judicial system, the institutionalized caution in the criminal policy of Islam in proving crimes, has inclined to the conclusion that To demote non-judicial evidence from "reason" to "judicial evidence". In the meantime, while rejecting the, there should not be any obstacle to the possibility of the evidence presented in the prosecution as "evidence", unless the criminal law with The attention of gratitude and caution institutionalized in the criminal policy of Islam in proving crimes should decide the slips of guilty people, and accepting this decision also requires not violating the rights of people in the crimes of human rights.

Keywords: Confession, Prosecutor's Office, Court, Reason, Judicial Decree.

Excerpted from the M.A. dissertation entitled "Validation of Confession in Court", Faculty of Law and Political Science, Shiraz University, Shiraz, Iran.

Funding:

The author(s) received no financial support (funding, grants, and sponsorship) for the research, authorship, and/or publication of this article.

Acknowledgements:

The authors would like to thank Dr. Mohammadhadi Sadeghi for his Cooperation in Preparing and Writing this research.

Author contributions:

Seyed Mohammad Mehdi Sadati: Validation, Investigation, Data Curation, Project administration.

Fazlollah Foroughi: Conceptualization, Methodology, Visualization, Supervision.

Amin Jalili: Software, Formal analysis, Resources, Writing - Original Draft, Writing - Review & Editing.

Competing interests: The authors declare that they have no competing interests.

Citation:

Sadati, Seyed Mohammad Mehdi, Fazlollah Foroughi & Amin Jalili. "Validation of the Evidentiary Power of the Confessions Presented in the Prosecution". *Journal of Legal Research*, 23, no. 59 (October 21, 2024), 453-478.

Extended Abstract

Regarding the proof of legal claims, although the legislator, according to Article 203 of the Civil Procedure Law, has decided to separate cases according to the place of their occurrence; However, in the case of witness testimony or the existence of evidence and evidence indicating the occurrence of non-judicial acts, in accordance with Article 1279 of the Civil Code, it is considered equal to judicial acts in terms of evidentiary power. This is despite the fact that after recognizing the confession and its validity as one of the proofs of the lawsuit in the criminal law, 160 and 161 of the Islamic Penal Code approved in 1392, immediately in Article 162 of the above-mentioned law, it talks about the validity of a confession as evidence only in the presence of two Shari'i and legal conditions, and in the absence of any of the specified conditions, the probative power of the confession is limited to "Judicial" reduces. According to Note 2 of Article 119 of the Criminal Procedure Law and Note 2 of Article 218 of the Islamic Penal Code approved in 1392, one of the Shariah conditions considered is a confession before a judge in court. Again, in this article, the writer intends to analyze the reason for adopting such an approach by the criminal legislator in comparison with legal matters; Some people, by insisting on some of the traditions, lack of place and audience of confession, i.e. the absence of the judicial cycle of the Islamic judicial system, the caution institutionalized in the criminal policy crimes, conclude that confession is the source of proof in the category of "evidence". It must necessarily be "and al-Hakim" and they consider the meaning of the ruler to be exclusive to the person of the judge in the court and they believe that the basis for the decision of the criminal legislator regarding the decision of the judges raised in the courtroom according to Note 2 of Article 119 of the Criminal Procedure Law and Note 2 of Article 218 of the Islamic Penal Code approved in 1392 should be found in the detailed principles.

Despite standing on the decision of the criminal legislator in the position of rejecting the mentioned grounds, the author believes that this argument that based on the traditions, the confession must necessarily be with the ruler who wants to issue a decree, lacks scientific and Shari'i validity, because first of all, the concept of the absolute "Imam" of the ruler and He is a judge, and in the prosecutor's office, the "confession" of "Andalamam" also applies, and the word imam is not only reserved for the judge, the secretary of the verdict. Secondly, the implication of the narration on the invalidity of "confession with a non-Imam" is related to the concept of title, and the concept of title is the weakest type of concept and is not valid in customary and Shariah. Thirdly, the proof of the validity of the confession is the way of the intellects, and the

intellects consider the confession to be the proof of the confession, and do not attribute any particularity to it. Regarding the second argument, i.e. the non-lawfulness of the prosecutor's office, it should be known that the prosecutor's office is a French institution that entered Iran's judicial organization after the constitutional revolution. In the meantime, the absence of a judiciary institution at the top of Islam cannot be used as a reason to call this institution illegitimate. The reason for the statement of the claimant is to base the legitimacy of the prosecutor's office in Iran's judicial cycle on the signed rulings based on common sense.

The similar action of the rational people of different human races in using the prosecutor's office in the periods of history is a confirmation of the rationality of this institution. And regarding the observance of the necessary caution to avoid any error and violation of human dignity, it should also be known that the place of dispute regarding the occurrence or non-occurrence of a valid confession in the stage under consideration or preliminary investigation is not with presented in the prosecutor's office compared to the arguments in the court; While there is no doubt about the occurrence and authenticity of the facts mentioned by the judge himself, and the only obstacle to not accepting the verdicts based on the facts that happened in the courtroom is the lack of confession before the judicial authority in the court. However, according to the writer, the decision of the criminal legislator regarding the judicial authority to consider the cases presented in the prosecutor's office is such that the dependence of Iran's criminal strategy on the policy of evasion of punishment in Islam in proving crimes can be an excuse that the criminal legislator has insisted on. The positive of this claim is human rationality as the highest divine gift; Because from the point of view of reason, the place and audience of the confession cannot change the true nature of the confession in such a way that if it takes place in the stages of investigation and preliminary investigation before the judicial officers and judicial authorities, it has a probative power and when the confession in the court and It happens before the judge have a different burden of proof.

Therefore, the decision of the criminal legislator is more indicative of a grateful approach than an attitude based on pure rationality. Now in the meantime, the application of the statement of the criminal legislator in the judicial emirate of knowing the facts raised in the prosecutor's office in all crimes is against the standards of justice; Because the expansion of the basis of gratitude in proving crimes with the aspect of human rights clearly causes hardships for the victims; Therefore, it is recommended that the evidence raised in the courtroom, after verification and removal of any doubts about the correct occurrence, to prove the crimes of human rights, will be revealed in the "Evidence" panel.

اعتبارسنجی توان اثباتی اقرار بر مطرح در دادسرا

سید محمد مهدی ساداتی^۱، فضل‌الله فروغی^۲، امین جلیلی^۳

۱. استادیار، بخش حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.
*نویسنده مسئول: mohamad.sadati@yahoo.com
۲. دانشیار، بخش حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.
forughi@yahoo.com
۳. کارشناسی ارشد حقوق جزا و جرم‌شناسی، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.
jaliliamin1991@gmail.com

چکیده:

اقرار به عنوان آشرف دلایل، اشراف‌دهنده کاشفان حقیقت است. اقرار گاه نزد شخص قاضی در دادگاه و گاه در خارج از دادگاه به وقوع می‌پیوندد. به اولی اقرار قضایی و به دوم اقرار غیر قضایی اطلاق می‌گردد. مقنن کیفری در باب ابتدای احکام جزایی بر اقرار غیرقضایی، آنگاه که اقرار یگانه مستند مثبت پرونده باشد، با توجه به تبصره ۲ ماده ۱۱۹ قانون آیین دادرسی کیفری و تبصره ۲ ماده ۲۱۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲، اقرار غیرقضایی را فاقد صلاحیت توان اثباتی در قواره «دلیل» دانسته است. به نظر می‌رسد مقنن کیفری با اتکای بر براهینی از جمله روایات حکایتگر از لزوم اقرار عندالحاکم، نقصان در مکان و مستمع اقرار یعنی فقدان نهاد دادسرا در چرخه قضایی نظام دادرسی اسلامی و احتیاط نهادینه شده در سیاست جنایی اسلام در اثبات جرایم، بدین نتیجه متمایل گشته است که شأن اثباتی اقرار غیرقضایی را از «دلیل» به «اماره قضایی» تنزل دهد. در این میان، نگارنده ضمن رد مدعیات حامیان نظریه مقنن کیفری معتقد

پژوهشکده حقوق

نوع مقاله:
پژوهشی

DOI:

10.48300/jlr.2023.365179.2183

تاریخ دریافت:
۲۸ بهمن ۱۴۰۱

تاریخ پذیرش:
۳۰ اردیبهشت ۱۴۰۲

تاریخ انتشار:
۳۰ مهر ۱۴۰۳

کپی‌رایت و مجوز دسترسی آزاد:

کپی‌رایت مقاله در مجله پژوهش‌های حقوقی نزد نویسنده (ها) حفظ می‌شود. کلیه مقالاتی که در مجله پژوهش‌های حقوقی منتشر می‌شوند با دسترسی آزاد هستند. مقالات تحت شرایط مجوز 4.0 Creative Commons Attribution Non-Commercial License منتشر می‌شوند که اجازه استفاده، توزیع و تولید مثل در هر رسانه‌ای را می‌دهد، به شرط آنکه به مقاله استناد شود. جهت اطلاعات بیشتر می‌توانید به صفحه سیاست‌های دسترسی آزاد نشریه مراجعه کنید.

است آنگاه که سخن از اقراری باشد که موجد تمامی جوانب اعتباری است، نباید هیچ مانعی سد راه امکان توان اثباتی اقراریه مطرح در دادسرا به عنوان «دلیل» مطرح گردد، مگر آنکه مقنن کیفری با توجه امتنان و احتیاط نهادینه شده سیاست جنایی اسلام در اثبات جرایم تصمیم گیرد نسبت به لغزش های افراد خاطی تغافل نماید که پذیرش این تصمیم نیز مستلزم عدم تضييع حقوق افراد در جرایم حق الناسی است.

کلیدواژه ها:

اقرار، دادسرا، دادگاه، دلیل، اماره قضایی.

برگرفته از پایان نامه کارشناسی ارشد با عنوان «اعتبارسنجی اقرار در دادسرا»، دانشکده حقوق و علوم سیاسی، دانشگاه شیراز، شیراز، ایران.

حامی مالی:

این مقاله هیچ حامی مالی ندارد.

قدردانی:

بدین وسیله از استاد گرامی جناب آقای دکتر محمد هادی صادقی بابت همکاری در تهیه و نگارش این پژوهش سپاسگزاری می شود.

مشارکت نویسندگان:

سیدمحمد مهدی ساداتی: اعتبارسنجی، تحقیق و بررسی، نظارت بر داده ها، مدیریت پروژه.
فضل الله فروغی: مفهوم سازی، روش شناسی، تصویرسازی، نظارت.
امین جلیلی: استفاده از نرم افزار، تحلیل، منابع، نوشتن - پیش نویس اصلی، نوشتن - بررسی و ویرایش.

تعارض منافع:

بنابر اظهار نویسندگان این مقاله تعارض منافع ندارد.

استناددهی:

ساداتی، سیدمحمد مهدی، فضل الله فروغی و امین جلیلی. «اعتبارسنجی توان اثباتی اقراریه مطرح در دادسرا». مجله پژوهش های حقوقی، ۲۳، ش. ۵۹ (۳۰ مهر ۱۴۰۳)، ۴۵۳-۴۷۸.

مقدمه

در باب اثبات دعاوی حقوقی هرچند قانون‌گذار مطابق ماده ۲۰۳ قانون آیین دادرسی مدنی^۱ قائل بر تفکیک اقرار بر حسب مکان وقوع آن گشته است، اما در صورت شهادت شهود یا موجود بودن قراین و اماراتی دال بر وقوع اقرار غیر قضایی، مطابق ماده ۱۲۷۹ قانون مدنی^۲ آن را از حیث توان اثباتی هم‌ردیف با اقرار قضایی محسوب نموده است. این در حالی است که مقنن کیفری پس از به رسمیت شناختن اقرار و موضوعیت داشتن آن به‌عنوان یکی از ادله اثبات دعوا در مواد ۱۶۰^۳ و ۱۶۱ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲^۴، بلافاصله در ماده ۱۶۲ قانون فوق‌الذکر^۵، صحبت از اعتبار داشتن اقرار به‌عنوان دلیل تنها در صورت وجود دو قید شرعی و قانونی می‌کند و در صورت فقدان هرکدام از شرایط مشروح، توان اثباتی اقرار را در حد «اماره قضایی» کاهش می‌دهد. از شرایط شرعی مدنظر مطابق تبصره ۲ ماده ۱۱۹ قانون آ.د.ک.^۶ و تبصره ۲ ماده ۲۱۸ قانون م.ا مصوب ۱۳۹۲^۷، اقرار نزد شخص قاضی در دادگاه است. لزوم استماع اقرار توسط قاضی صادرکننده حکم، بر خلاف امور حقوقی، امکان اثبات از طرق شهادت شهود و قراین و امارات علم‌آور را غیرممکن نموده است. باری، نگارنده در این مقال بنا دارد تا علت اتخاذ چنین رویکردی از سوی مقنن کیفری را در قیاس با امور حقوقی مورد واکاوی قرار دهد؛ چراکه عدم پذیرش اقرار بر مطرح در دادسرا به‌عنوان دلیل پس از احراز تمامی شرایط صحت‌مند، دست‌کم در جرایم حق‌الناسی، خلاف موازین عقلانیت و عدالت است. بیش از پرداخت به موضوع، نگارنده بر خود لازم می‌داند که دو نکته مهم را جهت وضوح هر چه بیشتر بحث بیان نماید.

۱. ماده ۲۰۳ قانون آیین دادرسی مدنی: «اگر اقرار در دادخواست یا حین مذاکره در دادگاه یا در یکی از لویحی که به دادگاه تقدیم شده است به عمل آید، اقرار در دادگاه محسوب می‌شود، در غیر این صورت اقرار در خارج از دادگاه تلقی می‌شود.»
۲. ماده ۱۲۷۹ قانون مدنی: «اقرار شفاهی واقع در خارج از محکمه را در صورتی می‌توان به شهادت شهود اثبات کرد که اصل دعوی به شهادت شهود قابل اثبات باشد و یا ادله و قرائنی بر وقوع اقرار موجود باشد.»
۳. ماده ۱۶۰ قانون مجازات اسلامی: «ادله اثبات جرم عبارت از اقرار، شهادت، قسامه و سوگند در موارد مقرر قانونی و علم قاضی است.»
۴. ماده ۱۶۱ قانون مجازات اسلامی: «در مواردی که دعوی کیفری با ادله شرعی از قبیل اقرار و شهادت که موضوعیت دارد، اثبات می‌شود، قاضی به استناد آنها رأی صادر می‌کند مگر اینکه علم به خلاف آن داشته باشد.»
۵. ماده ۱۶۲ قانون مجازات اسلامی: «هرگاه ادله‌ای که موضوعیت دارد فاقد شرایط شرعی و قانونی لازم باشد، می‌تواند به‌عنوان اماره قضایی مورد استناد قرار گیرد مشروط بر اینکه همراه با قرائن و امارات دیگر، موجب علم قاضی شود.»
۶. تبصره ۲ ماده ۱۱۹ قانون آیین دادرسی کیفری: «در مواردی که اقرار متهم و یا شهادت شهود و یا شهادت بر شهادت شاهد، مستند رأی دادگاه باشد، استماع آن توسط قاضی صادرکننده رأی الزامی است.»
۷. تبصره ۲ ماده ۲۱۸ قانون مجازات اسلامی: «اقرار در صورتی اعتبار شرعی دارد که نزد قاضی در محکمه انجام گیرد.»

اول آنکه محل بحث در مواردی است که اقرار تنها مستند پرونده باشد و هیچ قراین و امارات دیگری در پرونده وجود نداشته باشد تا شخص قاضی بتواند بر اساس آن و بدون در نظر گرفتن مکان و مستمع اقرار، اقدام به صدور حکم نماید. در واقع ما نقش مکان و مستمع اقرار در اثبات جرایم را در غالب نظام ادله قانونی مورد بحث قرار می‌دهیم و نه نظام ادله معنوی که شخص قاضی خود تعیین‌کننده ارزش اثباتی ادله است. دومین پیش‌فرض سنجش توان اثباتی اقراریه مطرح در دادسرا، اثبات این اقراریه با دلایل محکم‌پسند و قانونی نزد شخص قاضی است. این مهم مبرهن است که چنانچه شخص قاضی در وقوع اقراریه خارج از محکمه یا شرایط وقوع آن، دچار شک و تردید گردد، نمی‌تواند اقدام به صدور حکم محکومیت نماید. در واقع محل نزاع بر وقع یا عدم وقوع صحت‌مند اقرار در مرحله تحت‌نظر یا تحقیقات مقدماتی نزد ضابطان دادگستری یا مقامات قضای دادسرا نیست؛ بلکه جدال بر فهم قیاس توان اثباتی اقراریه مطرح در دادسرا نسبت به اقراریه موجود در دادگاه است؛ در حالی که به‌هیچ‌عنوان در وقوع و صحت اقراریه مطرح هیچ‌گونه شک و تردیدی برای شخص قاضی وجود ندارد و تنها مانع عدم ابتنای احکام بر مبنای اقراریه حادث‌گشته در دادسرا، عدم وقوع اقرار نزد شخص قاضی در دادگاه است.

۱- مفهوم و ماهیت اقرار

اقرار در لغت به معنای سخن را آشکارا و واضح بیان کردن است.^۸ یا اقرار هرگاه نسبت به اشیای محسوس باشد به معنای اقرار دادن آن در محل خود و هرگاه در سخنان و الفاظ باشد به معنای اذعان به حق است.^۹ برخی نیز بر این عقیده هستند که اقرار همان معنای اعتراف کردن را دارد.^{۱۰} اما در رد این نظر عنوان شده است که تفاوت عمده‌ای از حیث معنای لغوی در استعمال واژه اعتراف و اقرار وجود دارد و اینکه در اعتراف، معرفت و آگاهی نسبت به آنچه بدان اظهار می‌شود نهفته است اما در اقرار این‌گونه نیست، زیرا اخبار غافل در اثنای مذاکرات و دفاعیات در دادگاه به ضرر خود را نیز اقرار گویند و نه اعتراف.^{۱۱}

از منظر تعریف اصطلاحی نیز بعضی به‌اختصار آن را اخبار به حقی به نفع غیر و به ضرر خود تعریف

۸. مسعود انصاری و محمدعلی طاهری، دانشنامه حقوق خصوصی، جلد اول، چاپ اول (تهران: نشر محراب فکر، ۱۳۸۶)، ۴۰۸.

۹. عباس زراعت و حمیدرضا حاجی‌زاده، ادله اثبات دعوا (کاشان: نشر قانون‌مدار، ۱۳۸۸)، ۱۷۹.

۱۰. سیدمحمد حسینی شیرازی، موسوعه استدلالیه فی الفقه الاسلامی، جلد ۷۳ (بیروت: دارالعلوم، ۱۴۰۹ق)، ۲۵.

۱۱. محمدجعفر جعفری لنگرودی، مبسوط در ترمینولوژی حقوق، جلد اول (تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۷۸)، ۵۳۰.

کرده‌اند.^{۱۲} از طرفی دیگر گروهی از فقها لفظ را نیز در ردیف آن وارد ساخته و بیان داشته‌اند که «اقرار عبارت است از لفظی که دلالت به اخبار از حق سابق نماید».^{۱۳} برخی نیز عقیده دارند که معنای اصطلاحی اقرار اخص از معنای لغوی است و شامل آگاهی و پذیرش تمام یا قسمتی از اتهامات مطرح شده بر علیه ایشان در دادگاه است».^{۱۴}

در مقام بیان ماهیت اقرار می‌توان بیان داشت که نخست اینکه اقرار، ماهیتاً اخبار است و نه انشاء، به معنای آنکه اقرار کاشف از وضعیتی است که آثار و تبعات حقوقی خاصی دارد و به همین جهت ماده ۱۲۷۶ ق.م.ا.ق. اقرار دروغ را فاقد اثر می‌داند. حال آنکه دروغ یا راست بودن، صفت اخبار است زیرا انشا را نمی‌توان متصف به دروغ یا راست نمود.^{۱۵} دوم منظور از حق در تعریف ارائه شده از اقرار، مفهوم عام حق است. بدین ترتیب شامل عین، منفعت و حق در معنای اخص مانند حق شفعه، حق انتفاع و حق قصاص می‌شود. در واقع موضوع اقرار می‌تواند از امور کیفری و مدنی باشد.^{۱۶} سوم اینکه اقرار با شهادت تفاوت دارد زیرا شهادت یعنی اخبار به حقی به ضرر دیگری به سود ثالث. در حالی که در تعریف اقرار قید ضرر به خویش و سود دیگری وجود دارد. چهارم اقرار باید به سود غیر باشد یعنی از اقرار منفعتی نصیب دیگری گردد و نه اینکه حقی برای دیگران نمی‌شود.^{۱۷}

باری، در حقوق مدنی، «اخبار به حقی برای غیر و به ضرر خود» و در حقوق کیفری، «اخبار شخص به ارتکاب جرم از جانب خود» را اقرار می‌نامند. اکثر حقوق دانان کیفری و مدنی تعریف ارائه شده را مورد پذیرش قرار داده‌اند.^{۱۸} اما در مقابل گروهی تعریف ارائه شده از اقرار در قانون مدنی را کامل ندانسته و معتقدند باید پذیرفت که تعریف ارائه شده در حقوق فرانسه بلیغ‌تر از قانون مدنی است و «آن تأیید رویدادی که به حکم طبیعت خود به زیان مقر، دارای نتایج حقوقی است».^{۱۹}

۱۲. احمد الحصری، علم القضاء، جلد دوم (بیروت: انتشارات دارالکتب العربی، ۱۴۱۶ق)، ۹.
۱۳. حسن بن یوسف علامه حلی، تحریر الاحکام الشرعیه علی مذهب الامامیه، جلد ۴ (قم: مؤسسه امام صادق (ص)، ۱۴۲۱ق)، ۴۱۵.

۱۴. هوشنگ شامیباتی، حقوق کیفری اختصاصی، جلد اول (تهران: نشر ویستار، ۱۳۷۷)، ۱۹۷.
۱۵. زراعت و حاجی زاده، پیشین، ۱۸۵.

۱۶. محمدجعفر جعفری لنگرودی، دائره المعارف حقوق مدنی و تجارت (تهران: گنج دانش، ۱۳۵۷)، ۳۵۹.

۱۷. سیدمصطفی محقق داماد، قواعد فقه - بخش قضایی (تهران: مرکز نشر علوم اسلامی، ۱۳۷۷)، ۱۸۹.

۱۸. سیدجلال الدین مدنی، ادله اثبات دعوا (تهران: انتشارات پایدار، ۱۳۷۷)، ۶۱؛ سیدحسن امامی، حقوق مدنی، جلد ششم، چاپ هشتم (تهران: کتابفروشی اسلامی، ۱۳۷۶)، ۲۳.

۱۹. ناصر کاتوزیان، اثبات و دلیل اثبات، جلد اول، چاپ سوم (تهران: نشر میزان، ۱۳۸۴)، ۱۹۲.

۲- قائلین به لزوم وقوع اقرار در محکمه نزد مقام قضا

تأمل در نظریات متفکران نظریه عدم توان اثباتی اقرار بر مطرح در دادسرا به عنوان دلیل در اثبات جرایم، به طور کلی حول سه محور در دوران است. دسته اول با استناد به پاره‌ای از روایات نتیجه می‌گیرند که اقرار لزوماً باید «عندالحاکم» باشد. گروه دوم بر نقصان در مکان و مستمع اقرار یعنی فقدان نهاد دادسرا در چرخه قضایی نظام دادرسی اسلامی و اصل وحدت قاضی اعتقاد دارند که علت را باید در فقدان شأن برابر نهاد دادسرا با مرجع دادگاه در نظام دادرسی اسلامی جستجو کرد. دسته سوم، احتیاط را مبنای نظر خویش قرار داده و معتقد هستند که در موارد وجود شبهه باید قاعده درآ را حاکم نمود.

۲-۱- روایات دال بر لزوم اقرار «عندالامام»

در مورد لزوم اقرار نزد امام و به تبع شخص قاضی، روایتی است از فضیل بن یسار که بیان می‌دارد: «عن الفضیل قال: سمعت ابا عبد الله (ع) يقول: من اقر علی نفسه عند الامام بحق من حدود الله مره واحده حرا كان او عبدا او حره كانت او امه فعلی الامام ان یقیم الحد علیه للذی اقر به علی نفسه کائنا من كان ... قال: ابو عبد الله (ع) و من اقر علی نفسه عند الامام بحق حد من حدود الله فی حقوق المسلمین فلیس علی الامام ان یقیم علیه الحد الذی به اقر عنده حتی یحضر صاحب الحق او ولیه فیطالبه بحقه ...»^{۲۰}

در این روایت به شکل قاعده‌ای کلی، امام (ع) دو مطلب را بیان می‌کنند. اول اینکه اگر کسی یک بار نزد امام به حقی از حدود الله اقرار کند بر امام لازم است حدی را که اقرار کرده - هر چه باشد - بر او اجرا کند. البته اطلاق این روایت در مورد زنا و لواط و مساحقه و کلاً حدودی که نیاز به چهار یا دو بار اقرار دارد، مقید می‌شود، گرچه در مورد حدود اخیر «عندالامام» بودن آن نفی نمی‌شود بلکه کفایت یک بار اقرار، منتفی است. ضمن آنکه بعید نیست عبارت «بحق من حدود الله» شامل تعزیرات نیز بشود. دوم اگر کسی نزد امام اقرار به حدی از حقوق الناس کند امام در صورتی حد را بر وی جاری می‌کند که صاحب حق آن را مطالبه کند. در این قسمت بر لزوم اقرار نزد امام تأکید شده است گرچه صحبت از کفایت «یک بار» نشده، اما با اولویت و اطلاق روایت و ... می‌توان کفایت یک بار را استنباط نمود. ضمن آنکه به نظر می‌رسد واژه «بحق حد من حدود الله فی حقوق المسلمین» شامل تعزیرات می‌شود، زیرا حدود بالمعنی الاخص که حق باشند، بسیار اندک‌اند به طور مثال از میان هشت حد معروف، تنها حد کذف را

۲۰. محمد بن حسن عاملی، وسایل الشیعه، جلد ۲۸ (قم: مؤسسه آل‌البیت (ع)، ۱۴۱۶ق)، ۵۶.

در برمی‌گیرد و در مورد حد سرقت، ظاهر روایت که صحبت از شکایت مالباخته ندارد آن است که سرقت جزو حقوق‌الله است و نیاز به مطالبه مسروق عنه ندارد همان‌گونه که برخی فقها چنین عقیده دارند و بسیار بعید است که امام (ع) برای این موارد اندک، قاعده بیان نماید. در نتیجه بعید نیست این روایت شامل قصاص و دیات و تعزیرات حق الناسی هم بشود.^{۲۱} نگارنده جهت پرهیز از اطاله کلام، در باب لزوم اقرار «عندالامام» در این مقال اکتفا بر صورت کلی دیگر روایاتی می‌کند که همگی به‌نوعی مؤید مفاد روایات صدرالذکر هستند. از جمله این روایات می‌توان به روایت «صحيحه فضيل» در باب لزوم اقرار به سرقت نزد امام^{۲۲}، لزوم اقرار به زنا و لواط عندالامام^{۲۳}، تخیر امام در عفو یا اجرای حد پس از اقرار نزد او به جرم زناى محصنه^{۲۴} و عدم توان اثبات حد قذف جز با اقرار عندالامام^{۲۵} اشاره نمود.

حامیان نظریه لزوم اقرار نزد قاضی معتقدند که در روایات بر اقرار عندالامام تأکید شده است و مقصود از امام در این روایات امام معصوم و نایب خاص او و هرکسی است که بتواند اقامه حدود کند، یعنی این روایات که دال بر اقرار نزد امام است را باید در کنار روایتی که می‌گوید: «اقامه الحدود الی من الیه الحكم» معنا کرد.^{۲۶} در حقیقت مدعا آن است که تقیید اقرار به «عندالامام» در روایات مشروح، باید بلاشک به‌عنوان یکی از شرایط سنجش توان اثباتی اقرار در اثبات دعاوی مطرح باشد، به نحوی که فقدان شرط وقوع اقرار «عندالامام» اسباب نزول شأن اقرار مشروح را از دلیل به اماره قضایی کاهش می‌دهد.

۲-۲- اصل وحدت قاضی عامل عدم قدرت اثباتی اقرار مطرح در دادسرا در قواره «دلیل»

معتقدان به این نظریه جهت کاهش توان اثباتی اقرار مطرح در دادسرا معتقدند یکی از خصایص نظام رسیدگی اسلامی «اصل وحدت قاضی» است. اصل وحدت قاضی به این معنا که قاضی واحد با صلاحیت عام از ابتدا تا انتهای پرونده کیفری را رسیدگی و حتی اجرای احکام با نظارت خود قاضی صورت می‌گیرد. عدم پذیرش نظام تعدد قضات در دادرسی کیفری اسلام ناشی از شرایط و ویژگی‌های

۲۱. احمد حاجی‌ده‌آبادی، «عدم اعتبار اقرار غیر قضایی در امور کیفری»، حقوق اسلامی، ۱۰، ۳۹ (۱۳۹۲)، ۱۲۸.

۲۲. محمدبن حسن طوسی، تهذیب الاحکام، جلد ۱۰ (بیروت: دارالاضواء، ۱۴۰۶ق)، ۱۲۶.

۲۳. محمد مفید بغدادی، المقننه (قم: کنگره جهانی هزاره شیخ مفید، ۱۴۱۳ق)، ۷۷۷.

۲۴. محمدبن ادريس حلی، السر الحاوی لتحریر الفتاوی (قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۱۰ق)، ۴۵۵.

۲۵. جعفر بن حسن بن یحیی حلی، شرایع الاسلام فی مسائل الحلال والحرام (قم: مؤسسه اسماعیلیان، ۱۴۰۸ق)، ۷۷.

۲۶. عاتکه قاسم‌زاده و محمد بهرامی خوشکار، «قضاوت غیرمجتهد در فقه امامیه با رویکرد به نظر امام خمینی (ره)»،

راهبرد، ۲۱، ۶۵ (۱۳۹۱)، ۷۹.

سخت‌گیرانه‌ای است که شارع مقدس برای تصدی مقام قضا وضع کرده است.^{۲۷} بر مبنای اصل وحدت قاضی، نهاد دادسرا در چرخه قضایی نظام دادرسی اسلامی جایگاهی نداشته و به همین علت اقراریه مطرح در دادسرا دارای اعتبار شرعی نیستند و به تبع نمی‌توانند در اثبات جرایم دلیل به حساب آیند. به دیگر سخن اصل مذکور اشاره بدان امر دارد که تمامی مراحل یک دادرسی اعم از تعقیب، تحقیق و رسیدگی در ید شخص واحدی بنام قاضی وجود داشته است. نتیجه عدم تفکیک میان مراحل مختلف یک دادرسی، نبود مقاماتی است که باید عهده‌دار امر تعقیب و تحقیق باشند. ماحصل این دیدگاه آن است که اقراریه مطرح در دادسرا به علت فقدان نهاد دادسرا در چرخه قضایی نظام دادرسی اسلامی فاقد شأنی برابر با ارزش اثباتی اقراریه نزد شخص قاضی در محکمه هستند و در بهترین حالت این اقراریه مطرح در دادسرا می‌توانند تحت لوای علم قاضی جهت اثبات جرایم مستند حکم قرار گیرند. از عمده دلایل حذف نهاد دادسرا در ۱۳۷۳/۴/۱۵ از چرخه قضایی، همین استدلال غیرشرعی خواندن نهاد دادسرا بود. به نحوی که برخی بیان داشتند که وجود دادسرا بر خلاف نظام دادرسی در اسلام است، زیرا اصل در اسلام محکمه یا دادگاه است و دادسرا متخذ از قوانین اروپا است.^{۲۸} بر مبنای نگاه فوق برخی اقرار و شهادت نزد دادستان و بازپرس را به علت عدم توانایی ایشان در اصدار حکم، امری غیرشرعی می‌دانند.^{۲۹}

۳-۲- ملحوظ داشتن عنصر «احتیاط» در شکوک مستقر در اقراریه مطرح در دادسرا

وجود ابهام‌ها و سؤال‌های متعدد، پذیرش اقراریه خارج از دادگاه را به راحتی امکان‌پذیر نمی‌سازد. سؤالاتی از قبیل اینکه آیا مقر قصد جدی داشته است یا اینکه از فرط بی‌حوصلگی و برای راحتی خویش اقرار کرده است؟ در حال اقرار از سلامت عقل برخوردار بوده یا اینکه بر اثر جنون ادواری، غضب و خشم شدید، اکراه معنوی و مستی و خواب و هیپنوتیزم و بیهوشی و ... قصد جدی نداشته یا اصلاً قصدی نداشته است؟ آیا نوشته حاکی از اقرار خارج از دادگاه منتسب به مقر می‌باشد یا اینکه جعلی است؟ و ... چنین احتمالاتی در اقرار قضایی موجود نیست، زیرا فرض بر این است که اقرارکننده با کمال عقل و

۲۷. ایمان یوسفی، تحقیقات مقدماتی در آیین دادرسی کیفری (تهران: نشر جنگل، ۱۳۹۱)، ۸۷.

۲۸. محمدجعفر منتظری، «اظهارات حجت‌الاسلام منتظری معاون حقوقی وزارت دادگستری»، روزنامه کیهان، ۱۰ مرداد ۱۳۷۰، ۷؛ محمداسماعیل شوشتری، «اظهارات شوشتری وزیر دادگستری»، روزنامه سلام، ۲ مرداد ۱۳۶۹، ۱۳۶.

۲۹. سیدعلی اکبر حسینی، مذاکرات مجلس شورای اسلامی، دوره چهارم، جلسه ۵۵، مورخه ۲۲ آذر ۱۳۷۱؛ محمداسماعیل شوشتری، مذاکرات مجلس شورای اسلامی، دوره چهارم، جلسه ۵۵، مورخه ۲۲ آذر ۱۳۷۱.

بلوغ و یا اختیار و اراده نزد قاضی به امری اقرار کرده است و او صحت اقرار را احراز نموده است. گرچه می‌توان در اقرار قضایی هم برخی احتمالات فوق را مطرح نمود همچون نداشتن قصد جدی و ...، اما قاضی می‌تواند با اصول عقلایی متناسب آنها را برطرف کند ولی وجود این احتمالات در اقرار غیرقضایی به اندازه‌ای قوی است که نمی‌توان با اصول عقلایی به راحتی آنها را کنار زد.^{۳۰}

برخی به طور کلی، مبنای عدم پذیرش اقرار خارج از دادگاه را قاعده درآ دانسته و بیان داشته‌اند: در امور کیفری اگر بزهکار در خارج از دادگاه، اقرار به ارتکاب بزه کند و دیگران بر آن اقرار، و قوف یابند و بخواهند شهادت بر چنین اقراری بدهند با این گواهی، جرم ثابت نمی‌شود. قاعده «الحدود تدرء بالشبهات» مانع از ترتیب اثر دادن به چنین شهادتی است و چون گواهی یک دلیل ظنی است، بنابراین قاعده مذکور می‌تواند دامنه تأثیر گواهی را محدود کند.^{۳۱}

در راستای حدوث شک در شخص قاضی، پیامبر اکرم (ص) فرموده‌اند: «ان الامام ان یخطی فی العفو خیر من ان یخطی فی العقوبه»، اشتباه قاضی در عفو متهم بهتر از اشتباه وی در کیفر دادن است. معنا و مفاد این قاعده این است که صدور حکم به مجازات متهم تنها در صورتی صحیح است که ارتکاب جرم از ناحیه او ثابت شده و نصّ تحریم‌کننده منطبق با جرم ارتکابی باشد؛ بنابراین اگر تردیدی در ارتکاب جرم از ناحیه متهم یا در انطباق عنوان مجرمانه بر فعل منتسب به جانی وجود داشته باشد، باید حکم به برائت متهم شود، زیرا در صورت تردید، برائت متهم برای جامعه بهتر و از جهت اجرای عدالت سزاوارتر است. به دیگر سخن در صورت شک در مجرمیت متهم، بهتر است قاضی، قاعده «ترجیح اشتباه در عفو بر اشتباه در کیفر» را حاکم نماید.^{۳۲}

در حقیقت مدعا این است که وجود ابهامات فوق در مورد اقرار خارج از دادگاه نهایتاً منجر به حدوث شک در شخص قاضی می‌شود. در این حالت، قاضی از یک سو با پرونده‌ای روبه‌روست که تنها مستندش اقراری است که به‌طور مستقیم به سمع و نظر او نرسیده است و از سوی دیگر هم نمی‌تواند به‌واسطه گواهی مقامات دادسرا بر وقوع اقرار نزد آنان از اقرار مطرح در دادسرا چشم‌پوشی نماید؛ لذا معتقدند با در پیش گرفتن سیاستی میانه از یک سو نباید برای اقرار شأنی برابر دلیل قائل شد و از سوی دیگر به‌طور کلی آن را فاقد اعتبار دانست، بلکه حد وسط توان اثباتی را برای اقرار مطرح در دادسرا در

۳۰. حاجی‌ده‌آبادی، پیشین، ۱۱۴.

۳۱. محمدجعفر جعفری لنگرودی، دائرةالمعارف علوم اسلامی قضایی، جلد دوم (تهران: گنج دانش، ۱۳۸۱)، ۸۳۵.

۳۲. محمدابراهیم شمس ناتری، «اصل برائت و موارد عدول از آن در حقوق کیفری»، مجله مجتمع آموزش عالی قم،

۱۴(۱۳۸۱)، ۶۷.

نظر گرفته و آن را در حد اماره قضایی احتساب نمود.

۳- حامیان نظریه عدم لزوم وقوع اقرار عند القاضی

از آنجا که نگارنده اعتقاد و التزام بیشتری به نظریه عدم لزوم وقوع اقرار نزد قاضی در محکمه در قیاس با لزوم اقرار دست کم در جرایم حق الناسی دارد، ابتدا سعی خویش را مصروف رد مدعیات مدعیان نظریه اول می‌نماید و در ادامه تلاش بر آن دارد تا با تمسک به رویکرد امتنایی - تغافل، مدعای خویش یعنی دلیل محسوب گشتن اقرار بر مطرح در دادسرا در جرایم حق الناسی را به تفصیل مورد شرح قرار دهد.

۳-۱- رد روایات دال بر لزوم اقرار عندالامام

این استدلال که اقرار باید نزد حاکمی باشد که می‌خواهد انشای حکم نماید، فاقد وجاهت علمی و شرعی است، زیرا اول اینکه مفهوم از «امام» مطلق حاکم و قاضی است و در دادسرا نیز «اقرار» «عندالامام» صدق می‌کند و کلمه امام فقط اختصاص به قاضی منشی حکم ندارد. دوم، دلالت روایت بر عدم اعتبار «اقرار عند غیرالامام» از باب مفهوم لقب است و مفهوم لقب ضعیف‌ترین اقسام مفهوم است و قابل اعتبار عرفی و شرعی نیست. سوم، دلیل بر حجیت اقرار، سیره عقلا است و عقلا اقرار را بماهو اقرار حجت می‌دانند و برای آن قائل به خصوصیتی نیستند. مگر آنکه دلیل معتبری وجود داشته باشد که اقرار باید «عندالامام» باشد و چنین دلیلی هم نیست و اقصی دلیلی که می‌تواند دلیلی باشد همان روایت است که گفتیم دلالتش از باب مفهوم لقب است و مفهوم لقب همچنان که در اصول محقق شده است، نمی‌تواند مورد استناد واقع شود. در واقع تقیید به «عندالامام» برای آن بوده است که در زمان صدر روایت، اغلب «اقرار عندالامام» بوده است، نه آنکه برای چنین اقراری خصوصیتی وجود داشته است. کوتاه‌سخن آنکه عرف از «عندالامام» خصوصیت را در نمی‌یابد و قید را بر مفهوم حمل نمی‌کند.^{۳۳} به دیگر سخن ارتکاز عقلایی شامل هر اقراری می‌شود که نزد قاضی ثابت شود.^{۳۴}

تأمل در براهین فوق، به نیکی گواه بر این مهم است که ملاک در سنجش توان اثباتی اقرار فارغ از هر قید مقیدکننده‌ای باید ثبوت آن نزد مقام قضا باشد نه تحقق و ادای آن. لذا بر همین منوال باید اذعان

۳۳. سیدحسن مرعشی شوشتری، دیدگاه‌های نو در حقوق کیفری اسلام (تهران: نشر میزان، ۱۳۷۳)، ۱۰۳.

۳۴. سیدکاظم حسینی، القضا فی الفقه الاسلامی (قم: مجمع اندیشه اسلامی، ۱۴۰۵ق)، ۷۴۱؛ سیدمحمدکاظم یزدی، تکمله العروه الوثقی (قم: کتابفروشی دآوری، ۱۴۱۴ق)، ۴۸؛ محمدحسن نجفی، جواهرالکلام فی شرح شرائع الاسلام (بیروت: دارالاحیاء التراث العربی، ۱۴۰۴ق)، ۷۷؛ لطف‌الله صافی گلپایگانی، جامع الاحکام، جلد دوم (قم: انتشارات حضرت معصومه، ۱۳۸۵)، ۳۷۳.

نمود که روایات وارده توسط مدعیان لزوم اقرار عندالامام، فاقد توان جنبه موضوعیت بخشی به مکان و مستمع اقرار در احراز توان اثباتی آن است؛ در نتیجه مکان و مستمع اقرار در اثبات جرایم طریقت دارند و نه موضوعیت.

۳-۲- دادسرا نهادی شرعی در چرخه قضایی

عدم وجود نهاد دادسرا در صدر اسلام به معنای غیرشرعی بودن این نهاد نیست. در واقع نمی‌توان فقدان نهاد دادسرا در چرخه قضایی نظام دادرسی در صدر اسلام را مستمسکی جهت جلوگیری از ورود این نهاد در تشکیلات آیین دادرسی اسلامی بر مبنای غیرشرعی خواندن این نهاد قرار داد. مدعی شرعی دانستن نهاد دادسرا در تشکیلات دادرسی نظام اسلامی مبتنی بر سیره عقلا است. توضیح آنکه عقل به‌عنوان منبع شناخت پدیده‌ها با تأمل در وظایف و عملکرد نهاد دادسرا نه تنها این نهاد را معارض و مخالف با شرع نمی‌داند که آن را یاور و نصرتی برای نظام دادرسی اسلامی جهت برپایی عدالت به حساب می‌آورد. به دیگر سخن، مبنای تشکیل نهاد دادسرا در چرخه دادرسی اسلامی را باید احکام امضایی مبتنی بر سیره عقلا دانست. حال که نگارنده مبنای شرعی دانستن نهاد دادسرا را احکام امضایی مبتنی بر سیره عقلا دانسته است بر خود لازم می‌داند به اختصار توضیحاتی را جهت وضوح موضع خود در این باب ارائه نماید.

پیش از ظهور اسلام، قوانینی در عرف جامعه رایج بودند که به‌عنوان نهادهای اصلی جامعه آن روز، وظیفه تنظیم روابط و مناسبات اجتماعی، سیاسی و اقتصادی را بر عهده داشتند. این قوانین در بین عقلای جامعه از مقبولیت لازم برخوردار بوده و نادیده انگاشتن آنها مذمت ایشان را به دنبال داشت. با آمدن اسلام، شارع در مواجهه با آنها سه گونه عمل کرده است. در برخی موارد قانون موجود را به‌کلی ابطال نموده که ابطال جواز را در معاملات از آن جمله است. در برخی دیگر، قانون موجود را اصلاح کرده و سپس به کار گرفته است که اصلاح و به‌کارگیری قانون قطع دست دزد از این موارد است. برخی دیگر را نیز تأیید کرده و اصطلاحاً مورد «امضا» قرار داده است. اصولیان قسم دوم و سوم را «احکام امضایی» می‌نامند.^{۳۵}

در باب مفهوم سیره عقلا نیز باید دانست که عبارت است از شیوه عملی و یا ارتکازات درونی همه عقلای عالم فارغ از تفاوت‌های مکانی، زمانی و گرایش‌های دینی و مذهبی در برخورد با یک واقعه که آن روش را مفید و نیک تشخیص بدهند. در خصوص منشأ حجیت سیره عقلا دو دیدگاه کلی وجود دارد.

۳۵. مسعود فاضل، «ماهیت احکام امضاء»، فقه و اصبا، ۴۷، ۱۰۲ (۱۳۹۴)، ۱۱۰.

دیدگاه اول اشاره به حجیت سیره عقلا بر مبنای طریقت دارد. منظور از طریقت این است که سیره عقلا به خودی خود حجیت ندارد، بلکه حجیت آن منوط به این است که در مرئی معصوم تحقق یابد و معصوم نیز آن را امضا بنماید یا حداقل در مقابل آن سکوت کند. در نتیجه سیره از آن جهت که سیره است حجت نیست بلکه رضایت شارع است که آن را حجت می‌کند و مادام که این رضایت احراز نشده است حجت نخواهد بود. دیدگاه دوم اشاره به حجیت سیره عقلا بر مبنای موضوعیت دارد. منظور از موضوعیت آن است که برای اثبات حجیت سیره‌های عقلا نیازی به امضای صریح نداریم و بر همین مبنای هر جا سیره عقلائی‌ای شکل بگیرد، چه در عصر معصوم و چه در غیر آن، بر مبنای سنجش قوه عاقله دارای حجت است.^{۳۶}

در واقع تفاوت اصلی دو نظریه معطوف به این امر است که دسته اول از فقها برای بنای عقلا اعتباری قائل نیستند مگر آنکه نصی از شارع به‌طور صریح آن را تأیید کرده و یا دست‌کم از عدم مخالفت شرع با آن سیره اطمینان حاصل کنیم؛ اما بر اساس نظریه اخیر، شارع مقدس علی‌القاعده با بناهای عقلائی موافق است و نیازی به جستجو و کشف عدم مخالفت او نداریم. این بدان معنی است که در مواجهه با سیره عقلا، باید بنا را بر تأیید شارع گذاشت؛ زیرا نظر شارع بنا بر طبع اولی با نظر عقلا یکی است، مگر اینکه به طریقی عدم رضایت وی بر ما معلوم و مسلم شود.^{۳۷}

حال با توجه به مطالب فوق نگارنده معتقد هست که دین اسلام ماحصلی از سنت‌های عقلائی مورد پسند ماقبل اسلام و همچنین احکام بدیع شارع مقدس است. به دیگر سخن احکام شرعی دین اسلام حاصل جمع احکام امضایی و تأسیسی و حجیت احکام تأسیسی مبتنی بر بیانات شارع و حجیت احکام امضایی متکی بر رضایت شارع مقدس است. احکام امضایی بدان جهت مورد تأیید و رضایت شارع مقدس قرار دارند که مبتنی بر قوه عقل هستند و شارع مقدس، خود رئیس‌العقلا است. تأیید سنت‌های عقلائی پیش از ظهور اسلام توسط شارع مقدس، احکام امضایی را از حیث اعتبار شرعی برابر با احکام تأسیسی می‌نماید.

حال که ملاک فهم اراده شارع مقدس یکی احکام تأسیسی و دیگری احکام امضایی مبتنی بر رضایت شارع است چرا امروزه نتوان قائل بر آن شد که نهاد دادسرا به علت ابتدائی بر قوه عقل و حمایت عرف از آن یک نهاد شرعی است که مورد تأیید شارع مقدس است. در واقع همان‌گونه که سنت‌های پیش از اسلام مبتنی بر عقل مورد رضایت شارع قرار گرفتند چرا عرف‌های امروزی نتوانند بر ابتدائی قوه

۳۶. مجتبی جاویدی، «جایگاه سیره عقلا در فقه جزایی امامیه»، پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی، ۳۳(۱۳۹۲)، ۳۹.

۳۷. علی جهانخواه، «جایگاه بنای عقلا در فقه شیعه»، علوم سیاسی، ۷، ۱۱۷(۱۳۹۰)، ۱۹۹.

عقل مورد تأیید شارع مقدس قرار گیرند.

در باب عقلانی بودن نهاد دادسرا باید گفت که حضور نهاد دادسرا در چرخه قضایی اغلب کشورها از جمله ایران خود به‌وضوح حکایت از اتکای این نهاد بر سیره عقلا دارد. به دیگر سخن آنچه امروزه اغلب کشورهای جهان را بر داشتن نهادی بنام دادسرا علی‌رغم تفاوت در اندیشه‌های دینی، فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی ترغیب می‌نماید، همین سیره عقلی است که خداوند رحیم به همه بندگانش موهبت داده است.

باری، نگارنده با توجه به شرعی دانستن نهاد دادسرا بر اساس سیره عقلا، نظر آن دسته از افرادی را که فقدان نهاد دادسرا در چرخه قضایی را مستمسکی برای غیرشرعی خواندن این نهاد قرار داده و به‌تبع آن، ارزش اثباتی اقرار بر مطرح در دادسرا را از دلیل به آماره قضایی کاهش داده بودند، مورد تردید قرار می‌دهد.

۳-۳- قاضی بودن مقامات دادسرا

نگارنده در باب نظریه لزوم اقرار نزد قاضی معتقد بر آن است که حتی اگر ما بر حسب روایات قائل بر لزوم اقرار نزد شخص قاضی جهت اثبات جرایم شویم، باز هم اقرار نزد مقامات دادسرا به علت مناسبات کاری و شرایط استخدامی همسان با قضات محکمه، دارای اعتباری یکسان است. علت مدعا آن است که شخص بازپرس پس از ارجاع پرونده توسط دادستان، اقدام به تحقیق می‌نماید و هر تحقیقی را که برای کشف حقیقت لازم بداند در دستور کار قرار می‌دهد و در نهایت هم بر اساس تحقیقات صورت‌گرفته اقدام به صدور قرار می‌نماید و این دقیقاً همان نحوه عملکرد شخص قاضی در دادگاه است. چه بسا بتوان گفت که بازپرس نسبت به شخص قاضی در مورد پرونده بیشتر استحقاق لفظ «حکم» را دارد و علت این بیان انجام تحقیقات گسترده در مرحله تحقیقات مقدماتی هست که سنگ بنای بسیاری از پرونده‌ها است و در اغلب اوقات شخص قاضی با پرونده روبه‌رو است که تمام معماهای آن توسط مقام بازپرس حل شده است. از سوی دیگر قوانین ناظر بر استخدام مقامات قضایی دادسرا به‌هیچ‌عنوان با شخص قاضی متفاوت نیست؛ چراکه مقامات دادسرا در یک سیر زمانی کم‌کم خود در دادگاه بر کرسی منصب قضا تکیه می‌زنند و به همین دلیل شرایط استخدام قضات در همان روزهای اولیه در جهت استخدام مقامات دادسرا لحاظ می‌شود.

۳-۴- عدم تردید در صحت اقرار بر مطرح در دادسرا

در باب تردید در وقوع صحت‌مند اقراریه مطرح در دادسرا پیش‌تر بیان گشت که چنانچه شخص قاضی در وقوع اقراریه خارج از محکمه یا شرایط وقوع آن، دچار شک و تردید گردد، نمی‌تواند اقدام به صدور حکم محکومیت نماید. در واقع محل نزاع بر وقوع یا عدم وقوع صحت‌مند اقراریه در مرحله تحت‌نظر یا تحقیقات مقدماتی نزد ضابطان دادگستری یا مقامات قضای دادسرا نیست؛ بلکه جدال بر فهم قیاس توان اثباتی اقراریه مطرح در دادسرا نسبت به اقراریه موجود در دادگاه است؛ در حالی که به‌هیچ‌عنوان در وقوع و صحت اقراریه مطرح هیچ‌گونه شک و تردیدی برای شخص قاضی وجود ندارد و تنها مانع عدم ابتنای احکام بر مبنای اقراریه حادث‌گشته در دادسرا، عدم وقوع اقراریه در مقام قضا در محکمه است.

لزوم اقناع وجدانی مقام تحقیق در دادسرا از یک سو و پذیرش شهادت بر شهادت به‌عنوان یکی از ادله اثبات دعوا توسط قانون‌گذار از سوی دیگر از جمله عللی هستند که مدعی مورد تردید واقع شدن اقراریه مطرح در دادسرا را به چالش می‌کشند.

عدم یکسان دانستن بار اثباتی اقراریه مطرح نزد مقامات دادگاه و دادسرا در اثبات جرایم بر حسب تردید در صحت و درستی اقراریه، این حقیقت را به ذهن متبادر می‌سازد که حضور بازپرس در چرخه قضایی نظام دادرسی ایران، نتیجه‌ای جز اطاله دادرسی‌ها را در پی ندارد. علت بیان مدعا آن است که شخص بازپرس در نظام مختلط بر اساس معیار فراتر از هر شک معقول پس از اقناع وجدانی اقدام به تصمیم قضایی می‌نماید. حال عدم لحاظ‌شانی برابر برای اقراریه صورت گرفته در دادسرا با دادگاه از حیث توان اثباتی توسط قانون‌گذار کیفری، از یک سو جفایی بر خدمات مقام بازپرس و از سوی دیگر گواهی است بر بی‌اعتمادی قانون‌گذار کیفری نسبت به عملکرد عادلانه شخص بازپرس و هر دو نتیجه مذکور ماحصلی به‌جز اطاله دادرسی و عدم فهم از علت حضور مقام بازپرس در چرخه قضایی را در پی ندارد.

به دیگر سخن، لزوم دو اقناع وجدانی در نظام مختلط حاکم بر دادرسی‌های جزایی ایران، از یک سو حکایت از اعتماد داشتن قانون‌گذار به مقامات قضایی دادسرا و از سوی دیگر حکایت از شأن برابر مقامات قضایی دادسرا با شخص قاضی دارد. در واقع شخص بازپرس به‌عنوان قاضی تحقیق پرونده عامل بی‌طرفی است که چنانچه در صحت اقراریه مطرح در دادسرا دچار تردید شود قبل از ارسال پرونده به دادگاه، خود به آن رسیدگی می‌نماید و پی به صحت و سقم آن می‌برد؛ بنابراین ارسال پرونده به دادگاه توسط شخص بازپرس معنایی جز آن ندارد که اقراریه صورت گرفته در دادسرا در صحت و سلامت کامل واقع شده‌اند و دیگر شخص قاضی نباید از این جهات، تردیدی در صدور حکم بر اساس اقراریه نماید.

در نگاهی دیگر بر عدم پذیرش اقراریه مطرح در دادسرا نزد مقامات قضایی باید توجه نمود که در

شهادت بر شهادت، شاهد فرع، سخنگوی شاهد اصل است. در واقع شاهد فرع بی‌آنکه خود مستقیماً نظاره‌گر واقعه باشد به استناد شهادت شخصی که خود شاهد وقوع یا عدم وقوع امری در خارج بوده است، در محکمه حاضر و نزد شخص قاضی اقدام به شهادت بر شهادت می‌نماید. تأمل در پذیرش شهادت بر شهادت توسط قانون‌گذار کیفری به‌عنوان یکی از طرق اثبات جرایم، ما را رهنمون بر این پرسش می‌سازد که چرا قانون‌گذار کیفری ذیل اقرار به‌عنوان یکی از ادله اثبات دعاوی، ذکری از شهادت بر اقرار به میان نیاورده است؟

حال با توجه به سخنان بیان‌شده در فوق و همچنین سخنانی که پیش‌تر در باب شرایط استخدامی و کاری مقامات دادسرا در قیاس با مقامات دادگاه بیان گشت باید بگوییم که پذیرش شهادت بر اقرار به‌واسطه اینکه اغلب این اقرار بر نزد مقامات دادسرا واقع می‌شوند و مقام تحقیق بر آن شهادت می‌دهد به‌حق شایسته‌تر در اثبات جرایم هستند؛ بنابراین تردید در صحت اقرار بر مطرح در دادسرا آن مبنایی نبوده که مقنن کیفری بر اساس آن در تبصره ۲ ماده ۱۱۹ قانون آیین دادرسی کیفری با لحنی مطلق بیان دارد که هرگاه اقرار مستند حکم باشد، استماع آن توسط قاضی صادرکننده رأی الزامی خواهد بود.

باری، به‌زعم نگارنده دلایل مطرح‌شده توسط قائلین به رویکرد لزوم اقرار نزد شخص قاضی در محکمه نمی‌تواند مانع امکان اثبات جرایم توسط اقرار به‌عنوان «دلیل» گردد. حال که دانستیم رویکرد اتخاذی قائلین به لزوم اقرار نزد شخص قاضی فاقد دلایلی مستحکم است، باید در جهت یافتن مبنایی باشیم که قانون‌گذار کیفری بر حسب آن قائل بر آماره دانستن اقرار بر مطرح در دادسرا نسبت به اقرار بر مطرح در دادگاه از حیث توان اثباتی شده است.

۴- رویکرد «امتنانی - تغافل» نسبت به نقش اثباتی اقرار بر مطرح دادسرا

عقلانیت به‌عنوان والاترین موهبت الهی، مکان و مستمع اقرار را فاقد چنان خصوصیت و موضوعیتی است که بتواند ماهیت اقرار بر را دستخوش تغییر نماید. به دیگر سخن، عقل تمایزی مابین اقرار بر مطرح نزد شخص قاضی با مقامات دادسرا نمی‌بیند و تنها معیار لازم، جهت استناد حکم بر اقرار را ثبوت صحت‌مند اقرار نزد مقام قضا می‌داند. لذا نگارنده، ابتدای دادرسی جزایی ایران بر سیاست جنایی امتنانی - تغافل اسلام را عاملی جهت کاهش بار اثباتی اقرار بر مطرح در دادسرا از دلیل به آماره قضایی می‌داند.

مثبت مدعا در باب رویکرد امتنانی - تغافل سیاست جنایی اسلام در اثبات جرایم، آن زمان بر همگان عیان می‌شود که با ایجاد موانع بسیار در روند اثبات جرایم، گویی خود به امداد شخص متهم می‌آید و او را از چنگال کیفر می‌رهاند.

مواردی همچون ترغیب شهود و شخص مقر به عدم گواهی و اقرار در جرایم حق الله، حاکمیت نظام ادله قانونی بر ادله اثبات دعوا، عدم برپایی محاکم به صورت غیابی در جرایم حق الله، عدم پذیرش شهادت فرع در حقوق الله، استمرار عدالت شهود تا زمان صدور حکم در جرایم حق الله، ممنوعیت تجسس در کشف جرایم حق الله، ترغیب طرفین دعوا به صلح و سازش، پذیرش و تأثیر توبه در محو یا کاهش مجازات در جرایم حق الله، افزایش کمی و کیفی ادله اثبات دعوا در اثبات جرایم حق الله و بسیاری موارد دیگر، مثبت مدعای ما در باب کیفر گریز بودن سیاست جنایی اسلام است.

باری، بر مبنای نظریه امتنانی - تغافل، هیچ نقصان یا کاهشی در شرایط اثباتی اقراریه مطرح در دادسرا در قیاس با اقراریه مطرح در دادگاه در اثبات جرایم وجود نداشته است و آنچه مانع از امکان اثبات جرایم و صدور حکم محکومیت بر مبنای اقراریه مطرح در دادسرا می شود، تنها لطف و امتنان قانون گذار کیفری است که با تغافل و چشم پوشی بعد اجرایی پیدا می کند. به دیگر سخن، این مرحمت و موهبت قانون گذار کیفری می باشد که اقراریه مطرح در دادسرا چنانچه تنها مستند پرونده باشند، نتوانند جرایم را به اثبات رسانند و موجبات محکومیت و مجازات اشخاص متهم را سبب شوند. امتنان، احسان بدون چشم داشت به پاداش است.^{۳۸} از سوی دیگر تغافل در لغت به معنای خود را به غفلت نمایاندن، بی خبر نشان دادن خود و در اصطلاح، معادل چشم پوشی آگاهانه از رفتارهای نامطلوبی است که اطرافیان در خفا دارند. غرض اصلی در چنین رویکردی به اعمال سایرین، اصلاح کردارها و ثمرات نیکوی تربیتی است که از این طریق حاصل می گردد.^{۳۹}

در باب قاعده امتنان، ذکر چند نکته خالی از وجه نیست. اول آنکه قاعده امتنان قاعده ای اصولی است که بسیاری از قواعد فقهیه مبتنی بر آن است. توضیح آنکه قواعد اصولی ابزار استنباط حکم شرعی هستند و نوعاً کبرای قیاس قرار می گیرند که از آن حکم و مسئله فقهی به دست می آید. دوم آنکه مدرک حجیت قاعده امتنان سیره عقلا است. به نحوی که بنای عقلا، در محاوراتشان بر تعیین مراد متکلم است، بر حسب آنچه مقام امتنان و ارفاق اقتضا کرده است، در آنجایی که هرگاه احراز کنند که متکلم در صدد ارفاق و امتنان بر مخاطب در کلامش است؛ بنابراین هر آنچه را که مقام امتنان اقتضا می کند، عقلا از کلام متکلم در آن هنگام استظهار می کنند و در محاوراتشان بر آن ترتیب اثر می دهند. سوم آنکه هیچ شکی نیست که قاعده امتنان از اصول عملیه نیست؛ چرا که هیچ شک و تحیری نه در موضوع این

۳۸. محمدعلی خادمی کوشا، «مفهوم شناسی احکام امتنانی»، مجله فقه، ۱۹، ۷۴ (۱۳۹۱)، ۱۰۹.

۳۹. مرزیه محمص، «سازگاری همسران به شیوه تغافل با تأکید بر آموزه های دینی»، معرفت اخلاقی، ۴، ۱۱۴ (۱۳۹۲)، ۴۳-۴۱.

قاعده و در مقام عمل وجود ندارد و به همین جهت وارد بر اصول عملیه است.^{۴۰} چهارمین نکته آنکه قاعده امتنان قاعده‌ای است تکلیف‌گریز^{۴۱} که با علم به واقع بنا بر مصالحی همچون تسهیل امور بر مردم دست از الزام به واقع کشیده و در جعل حکم بیش از پیش رعایت حال مکلف را نموده است.^{۴۲}

۵- علل اتخاذ رویکرد امتنانی نسبت به ارزش اثباتی اقرار در دادسرا

به روایت تاریخ، قرار دادن تمامی طرق مقابله با پدیده مجرمانه در سبب کیفر، امری غیر عقلایی است، چراکه اسباب تحقیر کیفر را سبب می‌گردد. اهرم فشار کیفر در تقابل با پدیده بزه دارای قدرتی لایزال نیست و تکرار بی‌رویه آن حاصلی جز تضعیف توان ارعابی کیفر در پی ندارد. عدم تمسک بی‌وقفه به اهرم فشار کیفر مستلزم متشبث شدن سیاست جنایی به حربه‌های غیر کیفری در برخورد با پدیده بزه است. ابتدای سیاست قضایی ایران بر سیاست جنایی اسلام که در ظرفیت خود دارای ظرایف غیر کیفری متنوعی از جمله بزه‌پوشی و کیفرزدایی هست، قانون‌گذار کیفری را بر آن می‌دارد تا در هنگامه وضع قوانین مدخل‌های اصلی در برخورد با پدیده جرم را از نظر دور ندارد.

بزه‌پوشی و کیفرزدایی از جمله حربه‌های غیرکیفری هستند که بزه‌پوشی بر ساختن شخصیت انسان و تبدیل او به انسانی وارسته و به دور از کج‌روی و گناه متمرکز شده^{۴۳} و کیفر زدایی با یک نوع مداخله و تدبیر اجتماعی از طریق جرم‌زدایی ناقص، در پی گریز مدبرانه از اعمال بی‌وقفه کیفر است.^{۴۴}

در سیاست جنایی اسلام کیفر نه فقط تنها عامل در مبارزه با بزهکاری محسوب نمی‌گردد بلکه اصولاً عکس‌العملی اساسی و بنیادین هم به شمار نمی‌آید؛ زیرا اجرای کیفر هرگز عامل قوی و مؤثری در تثبیت ارزش‌های اخلاقی، کمال معنوی و اصلاح به حساب نمی‌آید. بدیهی است که حصول تعالی، گرایش به معیارهای اجتماعی و پذیرش قواعد اخلاقی نمی‌تواند متوقف بر اجرای مجازات باشد و هیچ‌گاه نمی‌توان در ایجاد و تقویت حس تمایل به نیکی برای زور سهمی قائل بود.^{۴۵}

۴۰. جعفر عبداللهی، «رویکرد امتنان در شریعت اسلامی و بازتاب آن در فقه و قانون‌گذاری ایران»، گفت‌مان فقه و اصول، ۳، ۱۶۷، (۱۳۹۷)، ۳.

۴۱. سیدمحمود شاه‌رودی، بحوث فی علم الاصول (قم: مؤسسه دائره‌المعارف للفقہ الاسلامی طبقاً لمذهب اهل البیت (ع)، ۱۴۲۶ق)، ۴۸۱.

۴۲. ضیاء‌الدین عراقی، مقالات اصول (قم: مجمع الفکر الاسلامی، ۱۴۲۰ق)، ۱۶۲.

۴۳. سیدمحمود میرخلیلی، پیشگیری وضعی از بزهکاری (قم: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۸)، ۱۱.

۴۴. علی حسین نجفی ابرندآبادی و حمید هاشم بیگی، دانشنامه جرم‌شناسی (تهران: گنج دانش، ۱۳۹۷)، ۷۷.

۴۵. محمدهادی صادقی، «بزه‌پوشی»، حقوقی دادگستری، ۶۳، ۲۹-۲۸ (۱۳۷۸)، ۱۶۷.

بی‌گمان سخت‌گیری بیش از حد تصور سیاست جنایی اسلام در اثبات جرایم بر اساس اهداف مشروح در قیاس با سایر نظام‌های حقوقی تأمل برانگیز و خیره‌کننده است. در واقع اگر نتوان سیاست جنایی اسلام را سیاستی کیفرستیز خواند، دست کم می‌توان آن را کیفرگریز دانست. در این میان، تسری مطلق مبنای امتنان بر اقرار بر مطرح در دادسرا در اثبات جرایم، خود موجبات سختی و مشقت بر اشخاص بزه‌دیده یا متضرر از جرم را سبب می‌گردد. مقنن کیفری در جرایم حق الناسی، نمی‌تواند از کیسه شخص بزه‌دیده بدون رضایت او بر اشخاص بزه‌کار ببخشد. در واقع امتنان بر اشخاص خاطی در جرایم حق الناسی نمی‌تواند دست‌آویزی باشد که موجبات پایمال شدن حقوق افراد متضرر را سبب گردد، چراکه این امر خود جفا بر اهداف متعالی دادرسی از جمله تحقق عدالت و احقاق حقوق است.

نتیجه‌گیری

اقرار، فعل فرزندگان عالم است. برخی با تمسک بر پاره‌ای از روایات، نقصان در مکان و مستمع اقرار یعنی فقدان نهاد دادسرا در چرخه قضایی نظام دادرسی اسلامی و احتیاط نهادینه‌شده در سیاست جنایی اسلام در اثبات جرایم، نتیجه می‌گیرند که اقرار برای آنکه موجد توان اثباتی در قواره «دلیل» باشد باید لزوماً «عندالحاکم» باشد و منظور از حاکم را هم منحصر به شخص قاضی در محکمه دانسته و معتقدند که مبنای تصمیم اتخاذی مقنن کیفری در باب اماره دانستن اقرار بر مطرح در دادسرا با توجه به تبصره ۲ ماده ۱۱۹ قانون آیین دادرسی کیفری و تبصره ۲ ماده ۲۱۸ قانون مجازات اسلامی مصوب ۱۳۹۲ را باید در مبادی مشروح یافت.

در این میان، نگارنده علی‌رغم وقوف بر تصمیم قانون‌گذار کیفری در مقام رد مبانی مذکور معتقد است که این استدلال که بر مبنای روایات، اقرار لزوماً باید نزد حاکمی باشد که می‌خواهد انشای حکم نماید، فاقد وجاهت علمی و شرعی است، زیرا نخست اینکه مفهوم از «امام» مطلق حاکم و قاضی است و در دادسرا نیز «اقرار» «عندالامام» صدق می‌کند و کلمه امام فقط اختصاص به قاضی منشی حکم ندارد. دوم، دلالت روایت بر عدم اعتبار «اقرار عند غیرالامام» از باب مفهوم لقب است و مفهوم لقب ضعیف‌ترین اقسام مفهوم است و قابل اعتبار عرفی و شرعی نیست. سوم، دلیل بر حجیت اقرار، سیره عقلا است و عقلا اقرار را بماهو اقرار حجت می‌دانند و برای آن قائل به خصوصیتی نیستند. در مورد استدلال دوم، یعنی عدم شرعی بودن نهاد دادسرا نیز باید دانست که دادسرا نهادی فرانسوی است که پس از انقلاب مشروطه وارد سازمان قضایی ایران شد. در این میان، عدم وجود نهاد دادسرا در

صدر اسلام را نمی‌توان مستمسکی برای غیرشرعی خواندن این نهاد قرار داد. علت بیان مدعا، ابتدائی مشروعیت نهاد دادسرا در چرخه قضایی ایران بر احکام امضائی استوار بر سیره عقلا است. اقدام مشابه عقلا اقوام مختلف انسانی در بهره بردن از دادسرا در دوران تاریخ، مثبت عقلایی بودن این نهاد هست. عقل به‌عنوان منبع شناخت، نه‌تنها این نهاد را معارض با شرع مقدس نمی‌داند که آن را نصرتی برای نظام دادرسی اسلامی جهت برپایی عدالت به حساب می‌آورد؛ و اما در باب رعایت احتیاط لازم جهت پرهیز از هرگونه خطا و پامال شدن کرامت انسانی نیز باید دانست که محل نزاع بر وقوع یا عدم وقوع صحت‌مند اقرار در مرحله تحت‌نظر یا تحقیقات مقدماتی نزد ضابطان دادگستری یا مقامات قضایی دادسرا نیست؛ بلکه جدال بر فهم قیاس توان اثباتی اقرار بر مطرح در دادسرا نسبت به اقرار موجود در دادگاه است؛ در حالی که به‌هیچ‌عنوان در وقوع و صحت اقرار بر مطرح هیچ‌گونه شک و تردیدی برای شخص قاضی وجود ندارد و تنها مانع عدم ابتدائی احکام بر مبنای اقرار بر حادث‌گشته در دادسرا، عدم وقوع اقرار نزد مقام قضا در محکمه است.

و اما نزد نگارنده حقیقت تصمیم مقنن کیفری در باب اماره قضایی پنداشتن اقرار بر مطرح در دادسرا این‌گونه رُخ می‌نماید که ابتدائی راهبرد جزایی ایران بر سیاست کیفرگریز اسلام در اثبات جرایم می‌تواند مستمسکی باشد که قانون‌گذار کیفری بدان تمسک ورزیده است. مثبت این مدعا عقلانیت بشری به‌عنوان والاترین موهبت الهی است؛ چراکه از منظر عقل، مکان و مستمع اقرار نمی‌تواند ماهیت حقیقی اقرار را به‌نحوی دستخوش تغییر قرار دهد که اگر در مراحل تحت‌نظر و تحقیقات مقدماتی نزد ضابطان دادگستری و مقامات قضایی به وقوع پیوست، دارای یک توان اثباتی باشد و آنگاه که اقرار در محکمه و نزد قاضی حادث می‌گردد، بار اثباتی متفاوتی داشته باشد؛ لذا تصمیم مقنن کیفری بیشتر حکایت از یک رویکرد امتنانی دارد تا نگرشی که مبنای آن عقلانیت محض است.

حال در این میان، اطلاق بیان مقنن کیفری در اماره قضایی دانستن اقرار بر مطرح در دادسرا در کلیه جرایم، خلاف موازین عدالت است؛ چراکه تسری مبنای امتنان در اثبات جرایم واجد جنبه حق‌الناس به‌وضوح خود موجبات مشقت افراد بزه‌دیده را سبب می‌گردد؛ لذا پسندیده آن است که اقرار بر مطرح در دادسرا پس از راستی‌آزمایی و زدودن هرگونه تردید در وقوع صحت‌مند، در اثبات جرایم حق‌الناسی، در هیئت «دلیل» رومایی گردد. این نوع برداشت از امتنان به‌عنوان مبنای کاهش بار اثباتی اقرار بر مطرح در دادسرا از دلیل به اماره قضایی در قیاس با بیان مطلق مقنن کیفری در تبصره ۲ ماده ۱۱۹ قانون آیین دادرسی کیفری، موجه‌تر به نظر می‌آید؛ چراکه هم در برگزیده سیاست بزه‌پوشی و کیفرگریز بودن

سیاست جنایی اسلام که سیاست جزائی ایران متأثر از آن است، می‌باشد و هم حقوق اشخاص بزه دیده رعایت گشته و آنان نسبت به چرخه قضایی و متولیان امر ناامید نمی‌شوند.

فهرست منابع

الف) منابع فارسی

- امامی، سیدحسین. حقوق مدنی، جلد ششم، چاپ هشتم. تهران: کتابفروشی اسلامی، ۱۳۷۶.
- انصاری، مسعود و محمدعلی طاهری. دانشنامه حقوق خصوصی، جلد اول، چاپ اول. تهران: نشر محراب فکر، ۱۳۸۶.
- جاویدی، مجتبی. «جایگاه سیره عقلا در فقه جزایی امامیه». پژوهش‌های فقه و حقوق اسلامی، ۳۳ (۱۳۹۲)، ۵۴-۳۵.
- <https://sanad.iau.ir/journal/ijrz/Article/529930?jid=529930&lang=fa>
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر. دائره‌المعارف حقوق مدنی و تجارت. تهران: گنج دانش، ۱۳۵۷.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر. مبسوط در ترمینولوژی حقوق، جلد اول. تهران: انتشارات گنج دانش، ۱۳۷۸.
- جعفری لنگرودی، محمدجعفر. دائره‌المعارف علوم اسلامی قضایی، جلد دوم. تهران: گنج دانش، ۱۳۸۱.
- جهانخواه، علی. «جایگاه بنای عقلا در فقه شیعه». علوم سیاسی، ۷، ۱۱۷ (۱۳۹۰)، ۱۸۳-۲۱۰.
- <https://sid.ir/paper/174127/fa>
- حاجی‌ده‌آبادی، احمد. «عدم اعتبار اقرار غیر قضایی در امور کیفری». حقوق اسلامی، ۱۰، ۳۹ (۱۳۹۲)، ۱۱۳-۱۴۰.
- https://hoquq.iict.ac.ir/article_18230.html
- حسینی، سیدعلی‌اکبر. مذاکرات مجلس شورای اسلامی، دوره چهارم، جلسه ۵۵، مورخه ۲۲ آذر ۱۳۷۱.
- خادمی کوشا، محمدعلی. «مفهوم‌شناسی احکام امتنانی». مجله فقه، ۱۹، ۱۷۴ (۱۳۹۱)، ۱۰۷-۱۳۱.
- https://jf.isca.ac.ir/article_2988.html
- زراعت، عباس و حمیدرضا حاجی‌زاده. ادله اثبات دعوا. کاشان: نشر قانون‌مدار، ۱۳۸۸.
- شامیاتی، هوشنگ. حقوق کیفری اختصاصی، جلد اول. تهران: نشر وبستار، ۱۳۷۷.
- شمس ناتری، محمدابراهیم. «اصل برائت و موارد عدول از آن در حقوق کیفری». مجله مجتمع آموزش عالی قم، ۱۴ (۱۳۸۱)، ۶۵-۸۸.
- شوشتری، محمداسماعیل. «اظهارات شوشتری وزیر دادگستری». روزنامه سلام، ۲ مرداد ۱۳۶۹.
- شوشتری، محمداسماعیل. مذاکرات مجلس شورای اسلامی، دوره چهارم، جلسه ۵۵، مورخه ۲۲ آذر ۱۳۷۱.
- صادقی، محمدهادی. «بزه‌پوشی». حقوقی دادگستری، ۶۳، ۲۹-۲۸ (۱۳۷۸)، ۱۶۱-۱۹۲.
- https://www.zljz.ir/article_47938.html
- عبداللهی، جعفر. «رویکرد امتنان در شریعت اسلامی و بازتاب آن در فقه و قانون‌گذاری ایران». گفت‌وگو فقه و اصول، ۳، ۳ (۱۳۹۷)، ۳۳-۴۶.
- فیاضی، مسعود. «ماهیت احکام امضائی». فقه و اصول، ۴۷، ۱۰۲ (۱۳۹۴)، ۱۰۹-۱۲۹.
- DOI: 10.22067/fiqh.v47i22.40065
- قاسم‌زاده، عاتکه و محمد بهرامی خوشکار. «قضایات غیرمجتهد در فقه امامیه با رویکرد به نظر امام خمینی (ره)». راهبرد، ۲۱، ۶۵ (۱۳۹۱)، ۶۹-۹۲.
- DOR: 20.1001.1.10283102.1391.21.4.2.0
- کاتوزیان، ناصر. اثبات و دلیل اثبات، جلد اول، چاپ سوم. تهران: نشر میزان، ۱۳۸۴.
- محمص، مرضیه. «سازگاری همسران به شیوه تغافل با تأکید بر آموزه‌های دینی». معرفت اخلاقی، ۴، ۵۴-۴۱ (۱۳۹۲).
- محقق داماد، سیدمصطفی. قواعد فقه - بخش قضایی (۳). تهران: مرکز نشر علوم اسلامی، ۱۳۷۷.
- مدنی، سیدجلال‌الدین. ادله اثبات دعوا. تهران: انتشارات پایدار، ۱۳۷۷.

- منتظری، محمدجعفر. «اظهارات حجت الاسلام منتظری معاون حقوقی وزارت دادگستری»، روزنامه کیهان، ۱۰ مرداد ۱۳۷۰.
- مرعشی شوشتری، سیدحسن. دیدگاه‌های نو در حقوق کیفری اسلام. تهران: نشر میزان، ۱۳۷۳.
- میرخلیلی، سیدمحمد. پیشگیری وضعی از بزهکاری. قم: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۱۳۸۸.
- نجفی ابرندآبادی، علی حسین و حمید هاشم بیگی. دانشنامه جرم‌شناسی. تهران: گنج دانش، ۱۳۹۷.
- یوسفی، ایمان. تحقیقات مقدماتی در آیین دادرسی کیفری. تهران: نشر جنگل، ۱۳۹۱.
- (ب) منابع عربی
- الحصری، احمد. علم القضاء، جلد دوم. بیروت: انتشارات دارالکتب العربی، ۱۴۱۶ق.
- حسینی شیرازی، سیدمحمد. موسوعه استدلالیه فی الفقه الاسلامی، جلد ۷۳. بیروت: دارالعلوم، ۱۴۰۹ق.
- حسینی، سیدکاظم. القضا فی الفقه الاسلامی. قم: مجمع اندیشه اسلامی، ۱۴۰۵ق.
- حلّی، جعفر بن حسن بن یحیی. شرایع الاسلام فی مسائل الحلال و الحرام. قم: مؤسسه اسماعیلیان، ۱۴۰۸ق.
- حلّی، محمد بن ادريس. السر الحاوی لتحریر الفتاوی. قم: دفتر انتشارات اسلامی، ۱۴۱۰ق.
- شاهرودی، سیدمحمد. بحوث فی علم الاصول. قم: مؤسسه دائره المعارف للفقه الاسلامی طبقا لمذهب اهل البيت (ع)، ۱۴۲۶ق.
- صافی گلپایگانی، لطف الله. جامع الاحکام، جلد دوم. قم: انتشارات حضرت معصومه، ۱۳۸۵ش.
- طوسی، محمد بن حسن. تهذیب الاحکام، جلد ۱۰. بیروت: دارالاضواء، ۱۴۰۶ق.
- عاملی، محمد بن حسن. وسایل الشیعه، جلد ۲۸. قم: مؤسسه آل البيت (ع)، ۱۴۱۶ق.
- عراقی، ضیاء الدین. مقالات اصول. قم: مجمع الفکر الاسلامی، ۱۴۲۰ق.
- علامه حلّی، حسن بن یوسف. تحریر الاحکام الشرعیه علی مذهب الامامیه، جلد ۴. قم: مؤسسه امام صادق (ص)، ۱۴۲۱ق.
- مفید بغدادی، محمد. المقنعه. قم: کنگره جهانی هزاره شیخ مفید، ۱۴۱۳ق.
- نجفی، محمدحسن. جواهر الکلام فی شرح شرائع الاسلام. بیروت: دارالاحیاء التراث العربی، ۱۴۰۴ق.
- یزدی، سیدمحمدکاظم. تکمله العروه الوثقی. قم: کتابفروشی داوری، ۱۴۱۴ق.